

МИХАИЛ БУЛГАКОВ

МОРФИН

Превод от руски: Лиляна Минкова, 1986

chitanka.info

I

Умни хора отдавна са казали, че щастието е като здравето: имаш ли го, не го забелязваш. Но отърколят ли се годините — как си спомняш тогава за щастието, о как само си спомняш!

Що се отнася до мен, както се изясни сега, съм бил щастлив през зимата на 1917 година. Незабравима, виелична, вихрена година!

Започналата вихрушка ме вдигна като късче от скъсан вестник и ме пренесе от затънтения участък в околийски град. Чудо голямо — ще кажете, — околийски град! Но ако сте изкарали като мен година и половина, без да сте се отлъчвали нито за ден, зиме сред снегове, лете сред строги и бедни гори, ако сте разкъсвали бандерола на вестник от миналата седмица с такова сърцебиене, с каквото щастлив любовник разкъсва небесносиния плик, ако сте изминавали в шейна с впрегнати един зад друг два коня по осемнайсет версти, за да отидете при родилка, вярвам, че ще ме разберете.

Много уютно нещо е газената лампа, но аз предпочитам електричеството!

И ето, най-сетне видях отново примамливите електрически лампи! Главната улица на градчето, добре утъпкана от селските шейни, улица, по която очароват погледа ви няколко фирми с изрисувани на тях ботуши, златен кравай, червени знамена, лице на млад мъж с нагли свински оченца и абсолютно неестествена прическа, означаваща, че зад стъклената врата местният Базилио се наема срещу 30 копейки да ви избърсне по всяко време с изключение на празничните дни, с които изобилства моето отечество.

И до днес ме втриса при спомена за салфетките на Базилио, салфетки, които неизменно ме караха да си представям онази страница в немския учебник по кожни болести, на която с убедителна яснота е изобразен твърд шанкър върху брадичката на някакъв гражданин.

Но дори тези салфетки няма да помрачат спомените ми!

На кръстовището стоеше жив милиционер, в прашната витрина смътно се различаваха железни тави с плътни редици пасти с

червеникав крем, площадът беше застлан със сено и вървяха, пътуваха, разговаряха хора, в будката продаваха вчерашни московски вестници, пълни с потресаващи новини, а наблизо призивно си свиркаха московски влакове. С една дума, това беше цивилизация, Вавилон, Невски проспект.

За болницата — да не говорим. В нея имаше хирургическо отделение, терапевтично, инфекциозно, родилно. В болницата имаше операционна, в нея сияеше автоклав, сребрееха кранове, масите разтваряха хитроумните си лапи, нарези, винтове. В болницата имаше главен лекар, трима ординатори (освен мен). Фелдшери, акушерки, санитарки, аптека и лаборатория. Помислете си само — лаборатория! С цайсов микроскоп, с богат запас от оцветители.

Потрепервах и цял изстивах, смазан от впечатления. Доста дни минаха, докато свикна с това, че в декемврийския здрач едноетажните болнични сгради се озаряваха, сякаш по команда, от електрическа светлина.

Тя ме заслепяваше. Във ваните бушуваше и громолеше вода, а дървените изпоцапани термометри се гмуркаха и плуваха в тях. В детското заразно отделение цял ден избухваха стонове, чуваше се тъничък жалостен плач, хрипкаво бълбукане...

Санитарките сновяха забързани...

Тежко бреме се смъкна от душата ми. Вече не носех съдбовна отговорност за всичко, което и да се случи на този свят. Вече нямах вина за заклецената херния и не изтръпвах, ако пристигналата шейна докарваше родилка с напречно положение на плода, вече не ме засягаха гнойните плеврити, изискващи операция. За пръв път се почувствах като човек, чиято отговорност е ограничена в известни рамки. Раждане? — Моля, ниската сграда ей там, крайният прозорец с перденце от бяла марля. Там има лекар акушер, симпатичен и дебел, с червеникави мустачки и пооплешивял. Това е негова работа. Шейни, завивайте към прозореца с марлята! Усложнено счупване? — Главният лекар е хирург. Възпаление на белите дробове? — В терапевтичното отделение, при Павел Владимирович.

О, величествена машина на голямата болница с регулиран, добре смазан механизъм! Като нов винт, направен по мярка, аз заех мястото си в него и поех детското отделение. Дифтеритът и скарлатината ме погълнаха, обсебиха дните ми. Но само дните. Нощем аз спях, защото

под прозорците ми вече не се чуваше зловещото нощно хлопане, което можеше да ме вдигне и да ме повлече в мрака, към опасното и неизбежното. Започнах вечер да чета (най-вече за дифтерита и скарлатината, разбира се, а кой знае защо, със странен интерес и Фенимор Купър) и оцених по достойнство и лампата над масата, и покритите с пепел въгленчета върху подноса до самовара, изстиващия чай и съня след безсънната година и половина...

Такова беше щастието ми през зимата на 1917 година, когато ме преместиха от затънтения, виеличен участък в околийския град.

II

Бързо измина месец, после втори и трети, 17-а година си отиде и полетя февруари на 18-а. Свикнах с новото си положение и постепенно почнах да забравям далечния си участък. В паметта ми се заличиха зелената лампа със съскаща газ, самотата, преспите. Неблагодарник! Бях забравил бойния си пост, където сам, без ничия помощ, се борех с болестите, със собствени сили и като някой герой на Фенимор Купър се измъквах от най-невероятни положения.

Вярно, че макар и рядко, когато си лягах с приятната мисъл, че ей сега ще заспя, в замъгляващото се съзнание се мяркаха някакви откъслеци. Зелена светлинка, премигващ фенер... скърцане на шейна, кратък стон, после мрак, глухият вой на фъртуната в полето... После всичко това се прекатурваше на една страна и потъваше...

„Интересно, кой ли е сега там на мястото ми?... Е, все има някой... Млад лекар като мен... което си е право, аз си изкарах срока. Февруари, март, април... ех, да речем, и май — и стажът ми свършва. Значи в края на май аз ще се сбогувам със своя великолепен град и ще се върна в Москва. Ако революцията ме вдигне на крилото си, ще се наложи може би още да попътувам... но, тъй или иначе, вече никога няма да видя участъка си... Никога... Столицата... Клиника... Асфалт, светлини...“

Така мислех аз.

„... И все пак добре, че поработих на участък... Аз станах смел човек... Аз не се боя... Какво ли не съм лекувал? А? Нали?... Психически болести не съм... Е... не, наистина, макар впрочем... Ами агрономът, дето от пиене дявол знае докъде се беше докарал... Нали го лекувах, и то доста несполучливо... Делириум тременс... И това ако не е психическо заболяване! Добре ще е да почета малко психиатрия... Ами! По-нататък, в Москва... Сега да си гледам преди всичко детските болести... само детските болести... и особено тази кошмарна детска рецептура... Ууф... Ако детето е на 10, каква е еднократната доза, да речем, на пирамидона? 0,1 или 0,15?... Забравил съм. Ами ако е на

три?... Само детските болести... и нищо друго... И тук зашеметяващите случайности са предостатъчно! Сбогом, участъко мой!... Но защо тази вечер участъкът толкова упорито не ми излиза от ума?... Зелената светлина... Та нали приключих завинаги сметките си с него?... Е, стига... Трябва да спя...“

— Има писмо за вас. По човек...

— Дайте го.

Санитарката стоеше в антрето. Палтото с проскубана яка беше наметнато върху бялата престилка с клеймо. По евтиния син плик се топеше сняг.

— Вие ли дежурите днес в приемната? — попитах я с прозявка.

— Аз.

— И няма никой?

— Не, празно е.

— В шлучай че... (прозявката ми раздираше устата и аз изговарях думите небрежно) докарат някого... извикайте ме... Аз ще ши легна.

— Ми добре. Сига да си вървя ли?

— Да, да. Вървете.

Тя си отиде. Вратата изскимтя, а пък аз зашляпах с чехлите към спалнята, разкъсвайки пътем с пръсти грозно и накриво плика.

В него имаше продълговата смачкана бланка за рецепта със синия печат на моя участък, моята болница... Незабравима бланка...

Усмихнах се.

„Интересно... цялата вечер мислих за участъка и ето че той се яви лично да напомни за себе си... Предчувствие...“

Под печата с химически молив беше надраскана рецепта. Латински думи, нечетливи, задраскани...

— Нищо не разбирам... Объркана рецепта... — измърморих аз и се втрених в думата „morphin“... Та какво необичайно има всъщност в тази рецепта?... Ах, да... Четирипроцентният разтвор! Че кой предписва четирипроцентен разтвор морфин?... И защо?

Обърнах листчето и прозявката ми мина. На обратната страна с мастило, с вял и разлат почерк пишеше:

11 февруари 1918 година

Драги collega!

Извинете, че пиша на такова листче. Нямам подръка хартия. Разболях се от много тежка и лоша болест. Няма кой да ми помогне, пък и не искам да моля за помощ никого освен вас.

Втори месец съм в бившия ваш участък, зная, че сте в града и сравнително близо до мен.

В името на нашата дружба и на студентските ни години, моля ви час по-скоро да дойдете тук. Поне за ден. Поне за час. И ако вие кажете, че положението ми е безнадеждно, ще ви повярвам... Но може би мога да се спася?... Да, може би все още мога да се спася?... И надеждата ще проблесне за мен? Моля ви, не казвайте никому за това писмо.

— Маря! Идете веднага в приемната и ми пратете дежурната санитарка... как ѝ беше името?... Е, не помня... Както и да е, дежурната, която ми донесе преди малко това писмо. По-бързо!

— Ей стига!

След няколко минути санитарката стоеше пред мен и снегът се топеше по проскубаната котка, послужила като материал за нейната яка.

— Кой донесе писмото?

— Ми не го познавам. Брадат един. Кооператор бил. Отивал в града, та...

— Хъм... свободна сте. Не, чакайте. Аз ще напиша сега бележка до главния лекар, моля ви, занесете му я и се върнете с отговора.

— Добре.

Моята бележка до главния лекар:

13 февруари 1918 година

Уважаеми Павел Иларионович. Току-що получих писмо от моя състудент, доктор Поляков. Той сега е съвсем сам в Горелово, в бившия мой участък. Изглежда тежко е заболял. Смятам за свой дълг да го навестя. Ако разрешите, ще предам утре за един ден отделението си на доктор Родович и ще замина при Поляков. Той има нужда от помощ.

С уважение д-р Бомгард

Отговорът на главния лекар:

Уважаеми Виктор Михайлович, заминете.

Петров

Вечерта прекарах над разписанието на влаковете. До Горелово можех да стигна така: да се кача утре в два часа по обед на пътническия за Москва, а след 30 версти да слеза на N-ската гара, от която да пропътувам още двацет и две версти с шейна до Гореловската болница.

„Ако имам късмет, ще пристигна в Горелово утре през нощта — разсъждавах аз, вече в леглото. — От какво ли е заболял? Тиф, възпаление на белите дробове? Нито едното, нито другото... Щеше да каже направо: «Имам възпаление на белите дробове.» А това объркано и малко фалшиво писмо?... «Тежка... и лоша болест...» Каква? Сифилис? Да, сигурно е сифилис. Той е ужасен... той крие... той се страхува... Да, но бих искал да зная — с какви коне ще замина от гарата за Горелово? Хубав номер ще стане като пристигна привечер на гарата и няма да има с какво да продължа... А, не. Аз ще намеря начин. На гарата ще взема от някого коне. Или да му телеграфирам да прати коне? Няма смисъл! Телеграмата ще пристигне един ден след мене... Нали няма да прелети по въздуха до Горелово. Ще си лежи на гарата, докато намерят по кого да я пратят. Знам го аз туй Горелово. Ох, страшен е пуцинак!“

Писмото върху бланката лежеше на нощната масичка в светлия кръг от лампата, а до него спътникът на нервната безсъница —

пепелникът с четина от фасове. Въртях се върху събрания чаршаф и в душата ми се надигаше досада. Писмото почваше да ме дразни.

Така де: ако не е нещо акутно, а сифилис, да речем, защо не дойде той? Защо трябва аз да се понеса през тая виелица? Да не го излекувам от луес за една вечер случайно? Или от рак на хранопровода? Бе какъв рак! Той е две години по-млад от мене. На 25... „Тежко...“ Саркома? Писмото е нелепо, истерично. Писмо, от което можеш да получиш мигрена... И ето, тя вече е тук. Свива жилката на слепоочието ми... Значи утре, като се събудиш, тя ще плъзне от жилката нагоре, към темето, ще екове половината ти глава, а привечер ще има да гълташ пирамидон с кофеин... В шейната с пирамидон — ужас! Трябва да взема от фелдшера кожуха за посещения, че ще замръзна утре с туй мойто палто... Какво му е?... „Ще проблесне надежда...“ — в романите пишат така, а не в сериозни докторски писма!... Да заспя, да заспя... Да не мисля повече за това. Утре всичко ще се изясни... Утре.

Завъртях ключа и мракът погълна в миг стаята ми. Да заспя... Жилката тъпо ме боли... Но аз нямам право да се сърдя на този човек за нелепото му писмо, преди да съм разбрал какво се е случило. Човекът страда по свой начин, затова пише на друг човек. Е, както знае, както го разбира... Недостойно е заради тази мигрена, заради безпокойството да го хуля, та макар и наум. Може това писмо да не е нито фалшиво, нито от роман. От две години не съм го виждал този Серьожка Поляков, но чудесно го помня. Винаги е бил много благодарумен човек... Да. Значи сполетяла го е беда... И жилката ме поотпусна... Изглежда, почвам да заспивам... Какъв е механизмът на съня?... Чел съм във физиологията... но всичко е неясно... не разбирам какво значи сън... как заспиват мозъчните клетки? Между нас казано — не разбирам. Но съм сигурен, кой знае защо, че и авторът на физиологията не е съвсем сигурен... Нито една от теориите му не е убедителна... Ето го Серьожка Поляков, в зелена куртка със златни копчета, наведен над цинковата маса, а на масата лежи труп...

Хъм, да... е, това е сън...

III

Чук, чук... Бум, бум, бум... Аха... Кой? Кой? Какво?... Ох, някой чука, по дяволите, чука... Къде съм?... Какво става? Какво? Е, в леглото съм... И защо ме будят? Имат право, понеже съм дежурен. Събудете се, доктор Бомгард. Ето, Маря зашляпа към вратата да отвори. Колко е часът? Дванайсет и трийсет... Нощ е. Значи спал съм само един час. А мигрената? Не е минала. Ето я!

На вратата тихо се почука.

— Какво има?

Открехнах вратата към трапезарията. От тъмното надникна лицето на санитарката и веднага разбрах, че то е бледо, очите са широко отворени, тревожни.

— Кого докараха?

— Доктора от Гореловския участък — пресипнало и високо отговори санитарката, — застрелял се е докторът.

— По-ля-ков? Не може да бъде! Поляков?

— Не му знам името.

— Виж какво. Сега, сега идвам. А вие изтичайте при главния лекар, събудете го веднага. Кажете му, че го викам в приемната, по спешност.

Санитарката хукна и бялото петно изчезна от очите ми.

След две минути, на стълбището, злата виелица, суха и бодлива, ме шибна по бузите, изду полите на палтото ми, вледени уплашеното ми тяло.

В прозорците на приемната пламтеше бяла и тревожна светлина. На стълбището, в облак сняг, аз се сблъсках с главния лекар, забързан накъдето и аз.

— Вашият ли е? Поляков? — попита ме през кашлица хирургът.

— Нищо не разбирам — отговорих. — Той трябва да е. — И ние влязохме стремително в приемната.

От пейката стана навлечена жена. Познатите очи ме погледнаха разплакани изпод кафеникавия шал. Беше Маря Власиевна,

акушерката от Горелово, върната ми помощничка при ражданията в Гореловската болница.

— Поляков? — попитах аз.

— Да — отговори Маря Власиевна, — какъв ужас, докторе, из целия път съм треперила, дано го докарам жив...

— Кога?

— Тази заран, на разсъмване — мърмореше Маря Власиевна, — пазачът дотърча, „у доктора някой стреля...“, рече.

Под лампата, пръскаща отворителна, тревожна светлина, лежеше доктор Поляков и щом зърнах безжизнените, сякаш каменни подметки на валенките му, сърцето ми привично се сви.

Свалихме калпака и видяхме слепналите се влажни коси. Моите ръце, ръцете на санитарката, ръцете на Маря Власиевна се замъркаха над Поляков и под палтото се подаде бяла марля с разлети жълто-червени петна. Гърдите му слабо се повдигаха. Напипах пулса и потреперах, пулсът изчезваше под пръстите ми, изтъняваше и се превръщаше в конче с възелчета, чести и нетрайни. Ръката на хирурга вече се протягаше към рамото, прищипваше бледото тяло, за да инжектира камфор. В същия миг раненият разлепи устни и по тях изби възрозова кървава ивичка, сините устни шавнаха едва доловимо и той сухо и тихо изрече:

— Оставете камфора. По дяволите!

— Мълчете — отговори му хирургът и вкара жълтото масло под кожата.

— Изглежда, предсърдието е засегнато — прошепна Маря Власиевна, вкопчи се яко в ръба на масата и се завглежда в безкрайните клепачи на ранения (очите му бяха затворени). Сенки, сиво-лилави като сенките на залеза, почнаха да разцъфтяват все по-ярко във вдлъбнатините край ноздрите, ситна, сякаш живачна пот изби по сенките като роса.

— Револвер? — попита хирургът и бузата му потрепери.

— Браунинг — прошепна Маря Власиевна.

— Еех — някак злобно и с досада каза изведнъж хирургът, неочаквано махна с ръка и се отдръпна.

Погледнах го уплашено и недоумяващо. Още нечици очи се мъркаха зад него. Беше се приближил още един лекар.

Поляков изведнъж помръдна устни, изкриви ги, като сънен човек, когато иска да отпъди досадна муха, а после долната му челюст почна да се движи, сякаш той се бе задавил с хапка и искаше да я преглътне. Ах, който е виждал лоши рани от револвер или пушка, той добре познава това движение! Маря Власиевна болезнено се намръщи и въздъхна.

— Доктор Бомгард... — каза едва чуто Поляков.

— Тук съм — прошепнах аз и гласът ми прозвуча нежно до самите му устни.

— Тетрадката е за вас... — хрипкаво и още по-тихо каза Поляков.

Той отвори очи и ги вдигна към нерадостния, губещ се в мрака таван на стаята. Тъмните зеници почнаха да се наливат сякаш с вътрешна светлина, бялото на очите стана някак прозрачно, синкаво. Очите спряха там горе, после потъмняха и загубиха мимолетната си красота.

Доктор Поляков умря.

Нощ е. Скоро ще съмне. Лампата свети ярко, защото градчето спи и сега токът е силен. Всичко мълчи, а тялото на Поляков е в параклисчето. Нощ.

На масата пред възпалените ми от четене очи лежат разпечатан плик и листче. На него пише:

Мили колега,

Няма да ви чакам. Размислих и няма да се лекувам. Безнадеждно е. А не искам и да продължа да се мъча. Предостатъчно беше. Предупреждавам всички: внимавайте с белите кристали, разтворими в 25 части вода. Аз прекалено им се доверих и те ме погубиха. Подарявам ви дневника си. Винаги сте ми правили впечатление на любознателен човек, проявяващ интерес към човешки документи. Ако ви е интересно, прочетете историята на моята болест.

Сбогом. Ваш С. Поляков

Послепис с едри букви:

Моля за смъртта ми да не бъде обвиняван никой.

Доктор Сергей Поляков

13 февруари 1918 година

До писмото на самоубиеца — „обща“ тетрадка с черна мушамена подвързия. Първата половина страница е откъсната. В останалата половина — кратки бележки, отначало с молив или с мастило, с четлив ситен почерк, в края на тетрадката с химически или дебел червен молив, с почерк небрежен, с почерк подскачащ, а думите често съкратени.

IV

„...7^[1] година, 20 януари

... и много съм доволен. И слава Богу: колкото по-затънтено, толкова по-добре. Не понасям хора, а тук няма да виждам никого освен болните селяни. Но нали те няма да бъркат в раната ми! Впрочем и други колеги са запратени по земски^[2] участъци. Целият ми випуск, който не подлежеше на мобилизация (опълченци 2-ри разряд, випуск 1916 г.), е разпределен по земства. Впрочем кого ли интересува това? От приятелите чух само за Иванов и за Бомгард. Иванов си избрал Архангелска губерния (въпрос на вкус), а Бомгард, както разбрах от фелдшерката, бил в затънтен участък като моя, през три околии оттук, в Горелово. Исках да му пиша, но се отказах. Нито ми се виждат, нито ми се чуват хора.

21 януари

Виелица. Нищо.

25 януари

Колко ясен залез. Мигренинът е съединение от antipyrin, coffeina и ac critic.

Прахчета по 1,0... но няма може 1,0?... Може.

3 февруари

Днес получих вестниците от миналата седмица. Не седнах да ги чета и все пак не устоях, прегледах рубриката «Театри». Миналата седмица са давали «Аида». Значи тя се е изкачвала на възвишението и е пяла: «О, мили мой, ела при мен...»

Тя има прекрасен глас и колко е странно, че с толкова чист и безкрайно богат глас е надарена долна душица...

(Тук има прекъсване, откъснати са две или три страници.)

... да, вярно, недостойно е, доктор Поляков. Да нападате като глупав гимназист с груби ругатни една жена само защото ви е напуснала! Не иска да живее с вас — и ви е напуснала. И край. Колко просто е всъщност всичко. Оперна певица се е събрала с млад лекар, живяла е с него година и го е напуснала.

Да я убия ли? Да я убия? Ах, колко глупаво и безсмислено е всичко. Безнадеждно!

Не искам да мисля. Не искам...

11 февруари

Виелици, виелици... Затрупан съм! По цели вечери съм сам, сам. Запаля лампата и седя. Денем съм все пак сред хора. Но работя механично. С работата свикнах. Не е чак толкова страшно, колкото си представях. Впрочем военната болница много ми помогна. Все пак не дойдох тук съвсем неграмотен.

Днес правих за пръв път обръщане.

И тъй, трима души сме погребани тук под снега: аз, Ана Кириловна — фелдшерката акушерка, и фелдшерът. Фелдшерът е женен. Те (фелдш. персонал) живеят в пристройката. А аз съм сам.

15 февруари

Миналата нощ се случи нещо интересно. Тъкмо се канех да си легна, и изведнъж усетих болки в стомашната област. И то какви! Студена пот изби по челото ми. Трябва да отбележа, че е съмнително все пак дали медицината е наука. Защо човек, който няма никакво заболяване на стомаха или на червата (апенд. например), човек с отличен черен дроб и бъбреци, с черва, функциониращи съвсем нормално, може да усети някоя нощ такива болки, че да се търкаля по леглото?

Довлякох се с пъшкане до кухнята, където спят готвачката и мъжът ѝ, Влас. Пратих Влас при Ана Кириловна. Тя дойде при мен посред нощ и ѝ се наложи да ми направи инжекция с морфин. Каза, че съм бил жълт-зелен. От какво ли?

Нашият фелдшер нещо не ми харесва. Саможив е. Но Ана Кириловна е много мил и интелигентен човек. Чудно ми е как още млада жена може да живее съвсем сама в този снежен гроб. Мъжът ѝ е пленник при германците.

Не мога да не въздам хвала на онзи, който пръв е извлякъл от маковите главички морфин. Истински благодетел на човечеството. Болките спряха седем минути след инжекцията. Интересно: болките прииждаха като висока вълна, без никаква пауза, и аз просто се задъхвах, сякаш ми бяха забили нажежен лост в корема и го въртяха. Може би четири минути след инжекцията вече различавах вълнообразния характер на болката.

Чудесно щеше да е, ако лекарят имаше възможност да провери върху себе си много от лекарствата. Тогава наистина щеше да знае какво е въздействието им. След инжекцията за пръв път през последните месеци спях дълбоко и добре — без да мисля за моята, за измамилата ме.

16 февруари

Днес, докато преглеждахме болните, Ана Кириловна ме попита как се чувствавам и каза, че за пръв път ме вижда да не съм мрачен.

— Та аз мрачен ли съм?

— Да, много — убедено ми отговори тя и добави, че я учудва как мога непрекъснато да мълча.

— Ами такъв човек съм.

Но това е лъжа. Преди семейната си драма аз бях много жизнерадостен човек.

Здрачава се рано. Вкъщи съм сам. Вечерта болката се появи, но не силна, а като сянка на вчерашната болка, някъде зад гръдната кост. От страх да не се повтори вчерашният пристъп, сам си инжектирах в бедрото един сантиграм.

Болката спря почти мигновено. Добре, че Ана Кириловна беше оставила шишенцето.

18-и

Четири инжекции не са опасни.

25 февруари

Чудна жена е Ана Кириловна! Като че не съм лекар, 1½ спринцовка = 0,015 morph.? Да.

1 март

Доктор Поляков, внимавайте!

Глупости.

Здрачава се.

Е, да, но от половин месец нито веднъж не съм се връщал в мислите си към измамилата ме жена. Мелодията от нейната партия на Амнерис вече не звучи в главата ми. Много се гордея с това. Аз съм мъж.

Ана К. стана моя тайна жена. То беше неизбежно. Заточени сме на необитаем остров.

Снегът се промени, стана сякаш по-сив. Силните студове отминаха, но от време на време пак се вдигат виелици...

Първата минута: усещане за докосване по шията. То става топло и все по-широко. На втората минута под лъжичката изведнъж преминава студена вълна, след което настъпва чудесно проясняване на мислите и пристъп на изключителна работоспособност. Абсолютно всички неприятни усещания изчезват. Това е върховна проява на духовните сили на човека. Ако не бях изпортен от медицинското си образование, щях да кажа, че човекът може да работи нормално само след инжекция морфин. Така е: колко струва човекът, щом една нищо и никаква невралгика може направо да го изхвърли от релсите!

Ана К. се страхува. Успокоих я, казах ѝ, че от дете притежавам изключително силна воля.

2 март

Слухове за нещо грандиозно. Николай II бил свален.

Лягам си много рано. Към девет.
И спя сладко.

10 март

Там става революция. Денят нарасна, а здрачът е сякаш малко по-синкав.

Никога не съм сънувал на разсъмване такива сънища. Това са двойни сънища.

Основния бих нарекъл стъклен. Той е прозрачен.

Та ето — аз виждам страховито осветена рампа, от която буйно се извиват пъстроцветни пламтящи ленти. Зеленото перо на главата на Амнерис се поклаща, тя пее. Оркестърът е сякаш неземеен, невероятно пълнозвучен. Впрочем не мога да предам това с думи. Накратко — в нормалния сън музиката е беззвучна... (В нормалния ли? Това е още въпрос — кой сън е по-нормален! Не, шегувам се...) да, беззвучна е, а в моя сън тя звучи като небесна. А най-важното е, че мога по свое желание да я засиля или да я намаля. Помня, че във «Война и мир» е описано как Петя Ростов изживява в полусън същото състояние. Лев Толстой е прекрасен писател!

Сега за прозрачността; ето, сред преливащите багри на «Аида» се подават съвсем реално ръбът на моето бюро, този, който се вижда от вратата на кабинета, лампата и лъскавият под, а през вълните на оркестъра на Большой театър си проправят път и ясно се чуват стъпки с приятен ритъм, напомнящи далечни кастанети.

Значи — осем часът е — Ана К. идва да ме събуди и да ми каже какво става в чакалнята.

Тя не се сеца, че няма нужда да ме буди, защото чувам всичко и мога да разговарям с нея.

Вчера направих такъв опит:

Ана: Сергей Василиевич...

Аз: Чувам ви... (и на музиката, тихичко: «По-силно.»)

Музиката — голям акорд. Ре диез...

Ана: Двайсет души са се записали.

Амнерис (пее).

Впрочем това не може да се предаде на хартия.

Вредни ли са тези сънища? О, не! След тях ставам силен и бодър. И работя добре. Започнах даже да изпитвам към работата интерес, какъвто доскоро нямах. И нищо чудно, нали всичките ми мисли бяха съсредоточени върху бившата ми жена.

А сега съм спокоен.

Аз съм спокоен.

19 март

През нощта се скарахме с Ана К.

— Аз вече няма да ви приготвям разтвор.

Почнах да я увещавам:

— Глупости, Ануся. Да не съм дете?

— Няма. Ще се погубите.

— Е, както желаете. Разберете, имам болки в гърдите.

— Лекувайте се.

— Къде?

— Вземете си отпуск, заминете. Морфинът не е лекарство. (Замисли се и добави.) Не мога да си простя, че ви приготвих тогава второ шише.

— И таз добра, да не би да съм морфинист?

— Да, вие ставате морфинист.

— Значи няма да отидете?

— Не.

И тогава за пръв път открих в себе си неприятната способност да се ядосвам и още по-лошо — да навиквам хората, когато не съм прав.

Всъщност то не стана веднага. Отидох в спалнята. Погледнах. На дъното на шишето имаше съвсем малко. Всмукнах го в спринцовката — четвърт спринцовка. Захвърлих я, за малко не я счупих и се разтреперих. Внимателно я вдигнах, огледах я — нито една пукнатина. Останах в спалнята близо 20 минути. Когато излязох, нея вече я нямаше.

Беше си отишла.

И можете ли да си представите — отидох при нея, не издържах. Прозорецът ѝ в пристройката светеше, почуках. Тя излезе на стълбището, загърната в шал. Нощта тиха, тиха. Снегът пръхкав. Някъде далеч в небето лъха на пролет.

— Ана Кириловна, бъдете така добра, дайте ми ключовете от аптеката.

Тя прошепна:

— Няма.

— Другарко, бъдете така добра, дайте ми ключовете от аптеката. Говоря ви като лекар.

Видях в сумрака как лицето ѝ се промени, силно преbledня, а очите ѝ се вдлъбнаха, хлътнаха, почерняха, и тя ми отговори с глас, от който в душата ми трепна жалост.

Но в същия миг пак ме задави злоба.

Тя:

— Защо, защо говорите така? Ах, Сергей Василич, нали за вас ми е мъка.

Тя извади ръце изпод шала и видях, че държи ключовете. Значи е излязла при мен с тях.

Аз (грубо):

— Дайте ключовете!

Издърпах ѝ ги от ръцете.

И тръгнах по настланите в двора подскачащи гнили дъски към белеещата се сграда на болницата.

В душата ми съскаше ярост, и най-вече защото нямам понятие как се приготвя разтвор от морфин за подкожна инжекция. Аз съм лекар, а не фелдшерка!

Вървах и целият се тресях.

Изведнъж чувам: тя беше тръгнала като вярно куче, подир мен. И ме обзе нежност, но я потиснах. Обърнах се и със злобна усмивка ѝ казах:

— Е, ще го пригответе или не?

Тя махна с ръка като обречена — «не е ли все едно», и тихо ми отговори:

— Да, ще ви направя...

... След час бях вече в нормално състояние. Помолих я разбира се, да ме извини за безсмислената грубост. Не мога да се позная.

Винаги съм бил много учтив.

Тя посрещна странно извинението ми. Коленичи, притисна лице в ръцете ми и каза:

— Не ви се сърдя. Не. Но сега вече зная, че сте обречен. Вече зная и се проклинам, задето ви направих тогава инжекцията.

Успокоих я колкото можах, уверих я, че няма никаква вина, че аз отговарям за постъпките си. Обещах ѝ от утре да започна упорито да отвиквам, като намалявам дозата.

— Колко си инжектирахте сега?

— Три спринцовки еднопроцентен разтвор.

Тя присви глава и замълча.

— Ама не се тревожете!

... Всъщност аз разбирам тревогата ѝ. Morphium hydrochloricum наистина е нещо страшно. Много бързо се свиква. Но един незначителен навик още не те прави морфинист, нали?...

... Откровено казано, тази жена е единственият ми верен, наистина близък човек. Всъщност именно тя трябва да е моя съпруга. Онази я забравих. Забравих я. И трябва да призная — дължа го на морфина...

8 април 1917 година

Това е мъчение.

9 април

Пролетта е ужасна.

Дявол в шише. Кокаинът е дявол в шише.

Действието му е следното:

След една инжекция с двупроцентов разтвор почти мигновено настъпва спокойствие, преминаващо тутакси във възторг и блаженство. Но това трае само една-две минути. После всичко изчезва безследно, като да не е било. Идват болката, ужасът, тъматата. Пролетта громоли, черни птици прелитат по оголените клони, а в далечината гората

простира към небето начупената си черна четина, зад нея пламти, обхванал четвърт небе, първият пролетен залез.

Аз меря по диагонал самотната празна стая в докторското си жилище — от вратата до прозореца, от прозореца до вратата. Колко такива разходки мога да направя? Петнайсет или шестнайсет — не повече. После трябва да се обърна и да вляза в спалнята. До шишето лежи върху марля спринцовката. Вземам я, намазвам небрежно с йод надупченото си бедро, вкарвам иглата под кожата. Никаква болка. О, напротив: предвкусявам еуфорията, която ще настъпи. И ето, тя настъпва. Разбирам го, защото звуците на акордеона, на който свири на стълбището, зарадван от пролетта, пазачът Влас, пресекивите дрезгави звуци на акордеона, долитащи глухо през стъклата до мен, са се превърнали в ангелски гласове, а грубите басове в издуващите се мехове кънтят като небесен хор. Но само след миг кокаинът в кръвта ми по някакъв тайнствен, неописан в никоя фармакология закон се превръща в нещо ново. Зная: това е смесица от дявола и моята кръв. И ето: Влас вече посърва на стълбището и аз го мразя, а залезът боботи тревожно, изгаря утробата ми. И така няколко пъти през вечерта, докато не разбере, че съм отровен. Сърцето ми така учестено бие, че го усещам в ръцете си, в слепоочията... после то потъва в бездна и има секунди, когато си мисля, че доктор Поляков вече няма да се върне към живота...

13 април

Аз, нещастният доктор Поляков, станал през февруари тази година морфинист, предупреждавам всеки, когото сполети същата участ, да не се опитва да замени морфина с кокаин. Кокаинът е ужасно отвратителна и коварна отрова. Вчера Ана едва ме отърва с камфор, а днес съм полутруп...

6 май 1917 година

Отдавна не съм се връщал към дневника си. Жалко. Защото това всъщност не е дневник, а история на заболяване и аз изпитвам, изглежда, професионално влечение към този свой единствен приятел (ако не се смята моят скръбен и често плачещ приятел Ана).

И така, щом ще пиша историята на заболяването си, моля: инжектирам си морфин два пъти в денонощието: в 5 часа (след обед) и нощем в 12, преди да си легна. Разтворът е трипроцентов: две инжекции. Следователно получавам 0,06 наведнъж. Предостатъчно!

Досегашните ми бележки са малко истерични. Не е чак толкова страшно. На работоспособността ми не се отразява ни най-малко. Тъкмо обратното, целия ден изкарвам с инжекцията от предишната нощ. Великолепно се справям с операциите и съм безукорно внимателен при писане на рецепти, давам ви думата си на лекар, че с това, че съм морфинист, не съм навредил на пациентите си. Надявам се, че няма и да им навредя. Но друго ме измъчва. Все ми се струва, че някой ще научи за моя порок. И ми е тягостно, докато преглеждам, да усещам в гърба си тежкия изпитателен поглед на моя асистент — фелдшера.

Глупости! Той не се досеща. Нищо няма да ме издаде. Зениците могат да ме предадат само вечер, а вечер аз никога не се сблъсквам с него.

С едно отиване до околийския град възстанових огромното количество изразходван морфин от нашата аптека. Но и там трябваше да изживея неприятни минути. Завеждащият склада погледна заявката, в която предвидливо бях вписал и други глупости, например кофеин, въпреки че имаме предостатъчно, и попита:

— 40 грама морфин?

А аз усещам, че крия очи, като ученик. Усещам, че се изчервявам...

Той ми казва:

— Нямаме толкова. Ще ви дам десетина грама.

Той наистина няма, но на мен ми се струва, че е проникнал в тайната ми, че ме опипва и ме пронизва с поглед, и аз се смущавам и се измъчвам.

Не, зениците, само зениците са опасни и затова нека ми стане правило: вечер да не се срещам с хора. Впрочем за това едва ли може да се намери по-подходящо място от моя участък, от повече от половин година насам виждам само болните. А тях аз изобщо не ги интересувам.

18 май

Задушна нощ. Ще има буря. Там, над гората, черният търбух расте и набъбва. Ето, бледо и тревожно проблесна. Иде буря.

Книгата е пред очите ми, за въздържането от морфин в нея пише: «... силно безпокойство, мъчително състояние на тревога, раздразнителност, отслабване на паметта, понякога халюцинации и слабо замъгляване на съзнанието...».

Халюцинации не съм имал, но за останалото мога да кажа: о, колко бледи, изтъркани, безизразни думи!

«Мъчително състояние»!...

О не, аз, заболелият от тази ужасна болест, призовавам лекарите да бъдат по-състрадателни към своите пациенти. Не «мъчително състояние», а бавна смърт завладява морфиниста, ако го лишите само час или два от морфин. Въздухът е сякаш разреден, трудно го преглъщаш... в тялото няма клетчица, която да не жадува... Какво? Това не може нито да се определи, нито да се обясни. С една дума, човека го няма. Той е изключен. Движи се, тъгува, страда труп. Той нищо не иска, за нищо не мисли освен за морфин. Морфин!

Смъртта от жажда е райска, блажена смърт в сравнение с жаждата за морфин. Навярно погребаният жив така поглъща в гроба последните нищожни мехурчета въздух и раздира с нокти кожата на гърдите си. Така еретикът на кладата стене и се размърдва, когато първите езици на пламъка близват краката му...

Смърт — суха, бавна смърт...

Ето какво се крие зад тези професорски думи «мъчително състояние».

Не издържам повече. И веднага взех, че си направих инжекция. Въздишка. Още една.

Олекна ми. А ето... ето го... ментовия хлад под лъжичката.

Три спринцовки трипроцентов разтвор. Това ще ми стигне до полунощ...

Глупости. Тази бележка е глупост. Не е чак толкова страшно. Рано или късно ще се откажа!... А сега да спя, да спя.

С тази глупава борба с морфина само се измъчвам и омаломощавам.

(На това място от тетрадката са изрязани двајсетина страници.)

... ри

... ак повръщане в 4 и 30 час.

Като ми поолекне, ще запиша ужасните си изживявания.

14 ноември 1917 г.

И тъй, след като избягах в Москва от клиниката на доктор... (презимето е грижливо задраскано) пак съм си у дома. Дъждът е като плътна завеса и скрива от мен света. Нека го скрие. Той не ми е нужен, както и аз не съм нужен никому на този свят. Стрелбата и преврата преживях още в клиниката. Но мисълта да зарежа това лекуване узря тайно в мен още преди сраженията по улиците на Москва. Благодаря на морфина, че ме направи смел. Никакви престрелки не ме плашат. Пък и какво ли може да уплаши човек, който мисли само за едно — за чудесните божествени кристали. Когато фелдшерката, съвсем изумяла от топовните гърмежи...

(Тук страницата е откъсната.)

... снах тази страница, та никой да не прочете позорното описание на това как човек с висше образование бяга като престъпник и страхливо краде собствения си костюм.

Само костюмът да беше!

Отмъкнах и болничната риза. Не се и замислих. На другия ден си направих инжекция, дойдох на себе си и се върнах при доктор N. Той ме посрещна съчувствено, но в съчувствието му прозираше и презрение. А не биваше. Нали е психиатър и трябва да му е ясно, че невинаги се владее. Аз съм болен. Защо да ме презира? Върнах болничната риза.

Той каза:

— Благодаря — и добави: — А сега какво мислите да правите?

Отговорих бодро (бях в еуфория):

— Реших да се върна в моя пуцинак, още повече, че отпуската ми свърши. Много съм ви благодарен за помощта, чувствавам голямо

подобрение. Там ще продължа да се лекувам.

Отговори ми така:

— Не, вие изобщо не се чувствувате по-добре. И просто е смешно, че го казвате на мен. Достатъчно е да погледне човек зениците ви. На кого го казвате?...

— Професоре, не мога да отвикна веднага... особено сега, с всички тези събития... стрелбата ужасно ме изнерви...

— Тя свърши. Има нова власт. Върнете се в клиниката.

Но аз си спомних всичко... студентите коридори... голите, боядисани с блажна боя стени... и как пълзя като псе със счупен крак... нещо чакам... Какво? Горещата вана?... Инжекцията с 0,005 морфин. Доза, от която не се умира наистина... но... цялата мъка си остава и продължава да те притиска с бремето си... Безпросветните нощи, ризата, която бях раздрал на гърдите си, умолявайки да ме пуснат?...

Не. Не. Открили сте морфина, извлекли сте го от сухите потракващи главички на божественото растение, намерете тогава и начин да лекувате без изтезания! Упорито поклатих глава. Тогава той стана и аз се втурнах в миг уплашено към вратата. Стори ми се, че иска да заключи вратата зад мен и насила да ме задържи в клиниката...

Професорът пламна.

— Аз не съм тъмничен надзирател — ядосано каза той — и тука не е Бутирският затвор. Седете спокойно. Преди две седмици вие се хвалехте, че сте съвсем нормален. А всъщност... — той изразително повтори моя жест на уплаха — но аз не ви задържам.

— Професоре, върнете ми декларацията. Умолявам ви. — И гласът ми даже жалостиво трепна.

— Както обичате.

Той отключи с изщракване чекмеджето и ми върна декларацията (че се задължавам да се подложа на целия двумесечен курс на лечение, че имат право да ме задържат в клиниката и т.н., каквото се пише в такива случаи).

Поех я с трепереща ръка, скрих я, измърморих.

— Благодаря ви.

И станах да си вървя. И си тръгнах.

— Доктор Поляков! — чух зад себе си. Обърнах се, хванал дръжката на вратата. — Чуйте ме — подхвана той, — размислете.

Разберете, че вие неминуемо ще се озовете в психиатрична клиника, ех, малко по-късно... Но ще бъдете в много по-тежко състояние. Все пак аз се съобразявах с вас като с лекар. А тогава ще бъдете вече в състояние на пълна психическа деградация. Та вие, драги, не бива всъщност и да практикувате и може би ще е дори престъпление да не предупредя в службата ви.

Трепнах и ясно усетих как пребледнявам (ако изобщо можех да стана още по-блед).

— Умолявам ви, професоре — казах глухо, — никому нищо да не съобщавате. Е, добре, ще ме уволнят... Ще раздрънкат за болестта ми... Защо искате да ми причините всичко това?

— Вървете си — извика той с досада, — вървете си. Нищо няма да казвам. Все едно, ще ви върнат...

Излязох и, кълна се, из целия път се гърчех от болка и срам... Защо?...

Много просто. Ах, приятелю мой, верни мой дневнико. Нали поне ти няма да ме издадеш? Най-важното беше не костюмът, а това, че бях откраднал от клиниката морфин. 3 кубика на кристали и 10 грама еднопроцентов разтвор.

Интересува ме не само това, но и още нещо. Ключът стърчеше на шкафа. Ами ако го нямаше? Щях ли да разбия шкафа, или не? А? Но честно!

Щях да го разбия.

И така, доктор Поляков е крадец. Ще успея да откъсна тази страница.

Но за практиката ми той все пак прекали. Вярно, аз съм дегенерат. Точно така е. При мен вече е започнало разграждането на личността. Но съм работоспособен и на никого от пациентите си не мога да причиня зло или вреда.

Наистина, защо го откраднах? Много просто. Помислих си, че при тези сражения и цялата бъркотия около преврата никъде няма да намеря морфин. Но като поутихна, в една аптека в покрайнините намерих и още 15 грама еднопроцентов разтвор — нещо безполезно и

досадно за мен. (Ще ми се наложи да си направя 9 инжекции!) На всичкото отгоре трябваше и да се унижавам. Аптекарят настоя за печат, гледаше ме навъсено и подозрително. Затова пък на другия ден, вече поосвестен, лесно взех от друга аптека 20 грама на кристали — написах рецепта за болницата (добавих, разбира се, кофеин и аспирин). В края на краищата защо трябва да се крия, да треперя? Така де, сякаш на челото ми е написано, че съм морфинист. В края на краищата кого засяга това?

Пък и толкова тежко ли е разграждането? Нека тези бележки ми бъдат свидетели. Да, несвързани са, но аз не съм писател! Да съдържат безумни мисли? Според мен аз разсъждавам съвсем нормално.

Морфинистът има едно щастие, което никой не може да му отнеме — способността да живее в пълна самота. А самота — това значи дълбоки, значителни мисли, съзерцание, спокойствие, мъдрост...

Нощта тече, черна и мълчалива. Там някъде е голата гора, зад нея — рекичка, студ, есен. Далече, далече е настръхналата бурна Москва. Но аз от нищо не се интересувам, нищо не ми трябва и никъде не ми се ходи.

Гори, гори спокойно, светлина в моята лампа, аз искам да си почивам след московските приключения, аз искам да ги забравя.

И ги забравих.

Забравих ги.

18 ноември

Застудя. Поизсъхна. Отидох да се поразходя по пътеката към рекичката, защото рядко съм на чист въздух.

Разграждането на личността може да е факт, и все пак аз се опитвам да го възпра. Ето, да речем, тази сутрин не си направих инжекция. (Сега си правя три пъти дневно по три инжекции четирипроцентов разтвор.) Жал ми е за Ана. Всеки нов процент я убива. Съжалявам я. Ах, какъв човек!

Да... Та... така... като се почувствах зле, реших все пак да се поизмъча, да отложа инжекцията (да можеше да ми се порадва отнякъде професор N) и тръгнах към реката.

Каква пустош. Не прошумолява дори — пълна тишина. Още не е паднал здрач, но той се е притаил някъде и пълзи над блатата, над блатцата, между пъновете... Наближава, наближава Левковската болница... И аз пълзя, опрян на бастуна (откровено казано, доста съм отмалял напоследък).

И ето, виждам, откъм рекичката по склона стремително лети към мене старица с жълти коси; крачката ѝ не ситнят под пъстрата камбановидна пола... В първия миг нищо не проумях и даже не се уплаших. Най-обикновена бабичка. Но чудно нещо — защо на този студ бабичката е гологлава, само по жилетка?... Пък и откъде се взе тази бабичка, коя е? Тук, в Левково, свършат ли приемните часове, заминат ли и последните шейни, на десет версти околоръст жив човек не остава. Мъглица, блатца, гори! После изведнъж по гърба ми се застича студена пот — аз разбрах! Бабичката не тича, а именно лети, без да докосва земята. Е, и после? Но не това изтръгна от устата ми вик, а вилата в ръцете на бабичката. Защо се уплаших толкова? Защо? Паднах на едно коляно, прострях ръце, за да се прикрия, за да не я виждам, после се обърнах и хукнах, накуцвайки, към къщи като към спасението си, исках само да не ми се пръсне сърцето и час по-скоро да се втурна в топлите стаи, да намеря там живата Ана... и морфин...

И дотичах.

Глупости. Идиотска халюцинация. Случайна халюцинация.

19 ноември

Повръщам. Това е лошо.

Нощният ми разговор е Ана на 21-ви.

Ана. — Фелдшерът знае.

Аз. — Нима? Все едно. Няма значение.

Ана. — Ако не отидеш в града, аз ще се обеса. Чуваш ли? Виж си ръцете, виж ги.

Аз. — Треперят малко. Но това съвсем не ми пречи да работя.

Ана. — Погледни ги — та те са прозрачни. Кожа и кости... Виж си лицето... Слушай, Серьожа, замини, заклевам те, замини...

Аз. — А ти?

Ана. — Замини. Замини. Ти загиваш.

Аз. — Е, силно казано. Но наистина и аз не разбирам защо така бързо отпаднах. Всъщност и година няма, откакто съм болен. Изглежда, организмът ми е такъв.

Ана (тъжно). — Какво може да те върне към живота? Може би тази твоя съпруга, Амнерис?

Аз. — О, не. Успокой се. Благодарен съм на морфина, че ме отърва от нея. Вместо нея — морфин.

Ана. — Ах, Божичко... какво да правя?...

Мислех, че жени като Ана съществуват само в романите. Ако един ден оздравея, ще свържа завинаги съдбата си с нейната. Дано онзи не се върне от Германия.

27 декември

Отдавна не съм посягал към тетрадката. Аз съм дебело облечен, конете чакат. Бомгард е напуснал Гореловския участък и ме пратиха да го заместя. На моя участък идва лекарка.

Ана остава тук... Тя ще идва при мен...

Въпреки че са 30 версти път.

Твърдо решихме, че от 1 януари ще взема един месец отпуска по болест и — при професора в Москва. Отново ще се подпиша и цял месец ще търпя нечовенпски мъки в клиниката му.

Прощавай, Левково. Довиждане, Ана.

1918 година

Януари

Не заминах. Не мога да се разделя със своя разтворим кристален идол.

Докато трае лечението, ще загина.

И все по-често ме спохожда мисълта, че няма защо да се лекувам.

15 януари

Сутринта повръщах.

Три спринцовки четирипроцентов разтвор на здрачаване.

Три спринцовки четирипроцентов разтвор през нощта.

16 януари

Ден за операции, затова строго въздържание — от нощта до 6 часа вечерта.

По здрач — най-ужасното време, — вече вкъщи, ясно чух монотонен и заканителен глас, който повтаряше:

— Сергей Василичевич. Сергей Василичевич.

След инжекцията всичко веднага мина.

17 януари

Виелица — няма болни. По време на въздържанието четох учебника по психиатрия и се ужасих. Аз съм загубен, надежда няма.

По време на въздържание аз се плаша от шум и хората са ми омразни. Страхувам се от тях. При еуфория обичам всички, но предпочитам самотата.

Тук трябва да внимавам, тук има фелдшер и две акушерки. Трябва да бъда много предпазлив, за да не се издам. Вече съм опитен и няма да се издам. Докато имам запас от морфин, никой нищо няма да разбере. Приготвям си разтвора сам или пращам предварително рецепта на Ана. Тя направи един опит (безсмислен) да подмени петпроцентовия разтвор с двупроцентов. Сама го донесе от Левково в мразовита виелица.

По този повод имахме тягостно скарване през нощта. Убедих я да не го прави. На тукашния персонал заявих, че съм болен. Дълго си блъсках главата — каква болест да измисля. Казах, че имам ревматизъм в краката и тежка неврастения. Предупредени са, че от февруари съм в отпуска, ще се лекувам в Москва. Всичко върви добре. В работата — никакви смущения. Избягвам да оперирам в дни, когато почвам неудържимо да повръщам и да хълцам. Затова се наложи да си

припиша и катар на стомаха. Ах, прекалено много болести за един човек!

Тукашният персонал е жалостив, карат ме да побързам с отпуската.

Външен вид: слаб и восьчноблед.

Взех вана, а после се премерих на болничния кантар. Миналата година тежах 4 пуда, сега — 3 пуда и 15 фунта. Като погледнах стрелката, се уплаших, но после ми мина.

Циреите по ръцете ми изобщо не минават, също и по бедрата. Не умея да приготвям стерилен разтвор, пък и на три пъти използвах неизварена спринцовка много бързах пред път.

А това е недопустимо.

18 януари

Имах такава халюцинация: очаквам в черните прозорци да се появят някакви бледи хора. Непоносимо! Пердето е единично. Взех от болницата марля и я окачих. Не можах да измисля причина.

Ах, по дяволите! В края на краищата длъжен ли съм да измислям за всяка своя постъпка обяснение? Не, това наистина не е живот, а мъчение!

Дали изразявам гладко мислите си?

Според мен — да.

Животът ли? Смешно!

19 януари

Днес, през почивката между прегледите, докато си почивахме и пушихме в аптеката, фелдшерът, който увиваше прахчета, почна да разказва (и кой знае защо, със смях) как една акушерка морфинистка, като не можела да си намери морфин, гаврътвала по половин чаша

опиева настойка. По време на този мъчителен разказ не знаех накъде да гледам. И какво смешно има? Мразя го. Какво смешно има в това? Какво?

Измъкнах се с крадлива походка от аптеката.

«Какво, какво смешно виждате в тази болест?...»

Но се сдържах, сдърж...

Човек в моето положение не бива да си позволява високомерие.

Ах, фелдшерът. Той е не по-малко жесток от психиатрите, неспособни с нищо, с нищо, с нищо да помогнат на болния.

С нищо.

С нищо.

Горните редове са написани по време на въздържание и са твърде несправедливи.

Сега е лунна нощ. Аз лежа след слаб пристъп на повръщане. Не мога да вдигна високо ръце и драскам мислите си с молив. Очаква ме сън. Над мен е луната, а над нея — венец. След инжекцията вече нищо не ме плаши.

1 февруари

Пристигна Ана. Прежълтяла и болна.

Аз я убивам. Убивам я. Да, на съвестта ми лежи голям грях.

Дадох ѝ клетва, че в средата на февруари заминавам.

Ще я сдържа ли?

Да. Ще я сдържа.

Ст. да съм жив.

3 февруари

И тъй: хълмче. Заледено и безкрайно, като онова, по което в моето детство шейничката отнасяше приказния Кай. Това е последният

ми полет по хълмчето и аз зная какво ме очаква долу. Ах, Ана, ако си ме обичала, голямо нещастие ще те сполети наскоро...

11 февруари

Реших следното. Ще се обърна към Бомгард. Защо към него? Защото не е психиатър, защото е млад и ми е състудент. Той е здрав, силен и ако не се лъжа, има добро сърце. Помня го. Може би той ще ме... може би ще срещна съчувствие. Той ще измисли нещо! Нека ме заведе в Москва. Аз не мога да отида при него. Вече съм в отпуска. Лежа. Не ходя в болницата.

Напразно обвиних фелдшера. Ех, смеем се... Какво от това! Той на няколко пъти идва да ме види. Предложи да ме преслуша.

Не му позволих. И пак ли да оправдавам отказа си? Не желая да си измислям оправдания.

Бележката до Бомгард е пратена.

Хора! Няма ли кой да ми помогне?

Колко патетично започнах да възклиждавам! Ако някой прочете това, ще си помисли — фалшиво е! Но никой няма да го проч.

Преди да пиша на Бомгард, ме налегнаха спомени. Най-ярко изплува в паметта ми московската гара през ноември, когато бягах от Москва. Каква ужасна вечер! Откраднатия морфин аз си инжектирах в тоалетната. Същинско мъчение! Блъскат по вратата, гласовете гърмят като железни, ругаят ме, че се бавя, а ръцете ми подскочат, и резето подскача и току-виж, вратата се отворила...

Оттогава са ми тези циреи.

Като си спомних през нощта всичко това, плаках.

12-и, през нощта

Пак плаках. Защо тази слабост и това отвратително състояние нощем?

Гореловка, 13 февруари 1918 година, на разсъмване

Мога да се поздравя: от четиринайсет часа съм без инжекция. Четиринайсет! Фантастичен срок. Мътно, белезникаво разсъмване. Нима ще бъда скоро съвсем здрав?

Размислих трезво. Бомгард не ми трябва и изобщо никой не ми трябва. Позорно би било да продължа живота си, та макар и с минута. Такъв живот? Не, не бива. Лекът ми е подръка. Как не се сетих по-рано?

Е, да започваме. Аз никому нищо не дължа. Погубих само себе си. И Ана. Но какво мога да сторя?

Времето всичко ще излекува, както пееше Амнерис. За нея всичко е просто и лесно, разбира се.

Тетрадката за Бомгард. Край...“

V

На 14 февруари 1918 година, на разсъмване, в далечното малко градче, аз прочетох тези записки на Сергей Поляков. Давам ги тук изцяло, без каквито и да било промени. Не съм психиатър и не мога да твърдя със сигурност поучителни ли са, полезни ли са. Според мене, полезни са.

Сега, след като са минали десет години, съжалението и страха, които събудиха в мене записките, вече ги няма. Това е естествено, но като препрочитам бележките сега, когато тялото на Поляков отдавна е изтляло, а споменът за него е заличен, аз не съм загубил интереса си към тях. Могат ли те да принесат полза? Имам смелостта да отговоря утвърдително. Ана К. умря през 1922 г. от петнист тиф в участъка, където работеше. Амнерис — първата жена на Поляков, е в чужбина. И няма да се върне.

Мога ли да публикувам записките, подарени на мен?

Мога. Публикувам ги. Доктор Бомгард.

[1] Несъмнено 1917 г. — Д-р Бомгард. ↑

[2] Земство — местно самоуправление в някои райони на Русия преди Октомврийската революция. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.